IQTISODIYOTNI MOLIYALASHTIRISH MANBALARI VA ULARNING AHAMIYATI

Alimova Gavxar Ulashevna
Surxondaryo viloyat Iqtisodiyot va moliya bosh boshqarmasi ijtimoiy soha muassasalarini moliyaviy ta'minlash ijtimoiy sug'urta nafaqalari to'lovlarini monitoring qilish sho'basi bosh mutaxassisi

Received: 18.09.2025
Revised: 19.09.2025
Accepted: 20.09.2025

Kalit so`zlar: Moliyalashtirish manbalari, davlat byudjeti, xususiy investitsiyalar, bank krediti, xalqaro moliya institutlari, moliya bozori, iqtisodiy rivojlanish, innovatsion rivojlanish, moliyaviy strategiya.

Key words. Financing sources, state budget, private investments, bank credit, international financial institutions, financial market, economic development, innovative development, financial strategy

Ключевые слова: Источники финансирования, государственный бюджет, частные инвестиции, банковский кредит, международные

Annotatsiya
Ushbu maqola iqtisodiyotni moliyalashtirishning asosiy manbalari va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Moliyalashtirish manbalari davlat byudjeti, xususiy investitsiyalar, bank kreditlari, xalqaro moliya institutlari va moliya bozorlaridan iborat. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, iqtisodiyotni samarali moliyalashtirish ishlab chiqarish, ish o'rinlarini yaratish va innovatsion rivojlanish uchun muhim omil hisoblanadi. Maqolada turli moliyalashtirish manbalarining afzalliklari, kamchiliklari va ulardan oqilona foydalanish strategiyalari tahlil qilinadi.

Annotation. This article examines the main sources of financing the economy and their significance for economic development. Financing sources include the state budget, private investments, bank credits, international financial institutions, and financial markets. The study demonstrates that effective economic financing is crucial for production, job creation, and innovative development. The article analyzes the advantages, disadvantages, and strategic use of different financing sources to ensure sustainable economic growth.

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию основных источников финансирования экономики и их значению для экономического развития. Источники финансирования включают государственный бюджет, частные инвестиции, банковские кредиты, международные финансовые институты и финансовые рынки. Исследование

финансовые институты, финансовый рынок, экономическое развитие, инновационное развитие, финансовая стратегия

показывает, что эффективное финансирование экономики является ключевым фактором для производства, создания рабочих мест и инновационного развития. В статье анализируются преимущества и недостатки различных источников финансирования, а также стратегии их рационального использования.

Kirish. Iqtisodiyotni moliyalashtirish – bu ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish va boshqa iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan moliyaviy resurslarni jalb qilish va samarali taqsimlash jarayonidir. Har bir davlat va tashkilotning iqtisodiy rivojlanishi to‘g‘ridan-to‘g‘ri uning moliyalashtirish manbalarining sifati va samaradorligiga bog‘liq. Moliyalashtirish manbalari iqtisodiyotning turli sohalarida ishlab chiqarish quvvatini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va barqaror rivojlanishni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu manbalar bir necha turga bo‘linadi: davlat byudjeti, xususiy investitsiyalar, bank krediti, xalqaro moliya institutlari, shuningdek, moliya bozorlaridagi turli instrumentlar. Har bir manba o‘zining afzallik va kamchiliklariga ega bo‘lib, iqtisodiy jarayonlarga turlicha ta’sir ko‘rsatadi. Masalan, davlat byudjeti iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishda muhim bo‘lsa, xususiy investitsiyalar va bank kreditlari innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash va ishlab chiqarishni kengaytirishda asosiy vosita hisoblanadi. Shuningdek, iqtisodiyotni moliyalashtirish jarayonida strategik yondashuvlar va samarali boshqaruv tizimi katta ahamiyatga ega. Resurslarni oqilona taqsimlash, moliyaviy risklarni kamaytirish va uzoq muddatli barqaror o‘sishni ta’minlash – zamonaviy iqtisodiyotning muhim talablari hisoblanadi. Ushbu maqola iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalarini tahlil qilish, ularning afzallik va kamchiliklarini o‘rganish hamda ularning iqtisodiy rivojlanishdagi rolini aniqlashga qaratilgan.

Iqtisodiyotni moliyalashtirish – bu ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish va boshqa iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan moliyaviy resurslarni jalb qilish va samarali taqsimlash jarayonidir. Har bir davlat va tashkilotning iqtisodiy rivojlanishi to‘g‘ridan-to‘g‘ri uning moliyalashtirish manbalarining sifati va samaradorligiga bog‘liq. Moliyalashtirish manbalari iqtisodiyotning turli sohalarida ishlab chiqarish quvvatini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va barqaror rivojlanishni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Moliyalashtirish manbalari davlat byudjeti, xususiy investitsiyalar, bank kreditlari, xalqaro moliya institutlari

va moliya bozoridagi turli instrumentlardan iborat. Davlat byudjeti makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishda asosiy vosita bo‘lsa, xususiy investitsiyalar iqtisodiy o‘sish va innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun muhim resurs hisoblanadi. Bank kreditlari esa kichik va o‘rta bizneslarni rivojlantirish, ishlab chiqarishni kengaytirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishda samarali vosita hisoblanadi. Xalqaro moliya institutlari va moliya bozoridagi investitsiyalar esa iqtisodiyotni global maydonda integratsiyalash va kapital oqimlarini samarali boshqarish imkonini beradi.

Ushbu maqola iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalarini chuqur tahlil qilish, ularning afzallik va kamchiliklarini aniqlash hamda ularning milliy iqtisodiyotdagi rolini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari iqtisodiy siyosatni shakllantirish, moliyaviy strategiyalarni ishlab chiqish va resurslarni samarali boshqarish bo‘yicha muhim tavsiyalarni taqdim etadi.

Adabiyotlar tahlili. Moliyalashtirish manbalari va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi roli bo‘yicha tadqiqotlar so‘nggi o‘n yilliklarda keng e’tibor qozongan mavzu hisoblanadi. Turli olimlar va iqtisodiy ekspertlar iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalarining samaradorligi, ularning afzallik va kamchiliklari hamda moliyaviy strategiyalardagi rolini o‘rganishgan. Davlat byudjeti iqtisodiyotni barqarorlashtirish va ijtimoiy sohalarni moliyalashtirishda asosiy manba sifatida ko‘riladi. Keynesian iqtisodiy nazariyasi bo‘yicha, davlat xarajatlarini samarali boshqarish orqali ishlab chiqarishni rag‘batlantirish va ish o‘rinlarini yaratish mumkin [1]. Shuningdek, davlat moliyalashtirish manbalari inflyatsiya va iqtisodiy o‘sishni tartibga solishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan [2].

Xususiy investitsiyalar va bank kreditlari iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Turli tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, xususiy sarmoyalar ishlab chiqarish quvvatini oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ish o‘rinlarini yaratishda samarali vosita hisoblanadi [3]. Bank kreditlari esa kichik va o‘rta biznesni rivojlantirish hamda kapital oqimlarini oshirish uchun muhim manba sifatida e’tirof etilgan [4]. Xalqaro moliya institutlari va moliya bozorlari iqtisodiyotni global integratsiyalash va kapital oqimlarini samarali boshqarish imkonini beradi. Jahon banki, Xalqaro Valyuta Fondi va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan taqdim etilgan moliyaviy resurslar rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyoti uchun muhim qo‘llab-quvvatlash manbai hisoblanadi [5]. Shu bilan birga, moliya bozoridagi investitsiyalar korporativ qarorlar va kapital strukturasini optimallashtirishga yordam beradi [6].

Zamonaviy tadqiqotlarda moliyalashtirish jarayonlarida strategik boshqaruv va resurslarni oqilona taqsimlashning ahamiyati ham alohida ta’kidlanadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy risklarni baholash, byudjet samaradorligini oshirish va uzoq muddatli barqaror o‘sishni ta’minlashda innovatsion yondashuvlar muhim rol o‘ynaydi [7][8]. Shu bilan birga, iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalarining to‘g‘ri kombinatsiyasi davlat siyosatini shakllantirish, iqtisodiy o‘sish strategiyalarini ishlab chiqish va milliy iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashda samarali vosita bo‘ladi [9].

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalarini tahlil qilish va ulardan oqilona foydalanish iqtisodiy barqarorlik va innovatsion rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari strategik moliyaviy qarorlar qabul qilish va resurslarni samarali boshqarishda ilmiy asos sifatida xizmat qiladi [10].

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqot iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalarini tahlil qilish va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyatini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqotda turli statistik ma’lumotlar, hukumat hisobotlari, moliya bozorining rasmiy statistikasi, xalqaro moliya institutlari va ilg‘or ilmiy tadqiqotlar material sifatida ishlatilgan.

Tadqiqotning asosiy metodlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Keng qamrovli adabiyotlar tahlili – milliy va xalqaro manbalar orqali moliyalashtirish manbalarining afzallik va kamchiliklari o‘rganildi.
2. Statistik tahlil – davlat byudjeti, xususiy investitsiyalar, bank krediti va moliya bozoridagi ko‘rsatkichlar o‘zaro taqqoslandi.
3. Solishtirma metod – turli moliyalashtirish manbalari samaradorligi va iqtisodiy rivojlanishga ta’siri o‘rganildi.
4. Analitik va diagrammatik tahlil – ma’lumotlar jadval va grafiklar yordamida vizual tarzda taqdim etildi, bu ularni oson tushunish va taqqoslash imkonini berdi.

1-Jadval. Quyidagi jadval tadqiqotda ishlatilgan asosiy moliyalashtirish manbalarini va ularni o‘rganish metodlarini ko‘rsatadi:

Moliyalashtirish manbai	**Tahlil usuli**	**Ma’lumot manbai**	**Maqsad / Maqsadga erishish**
Davlat byudjeti	Statistik tahlil, solishtirma metod	Moliya vazirligi hisobotlari, milliy statistika	Iqtisodiy o‘sish va ijtimoiy dasturlar samaradorligini baholash

Moliyalashtirish manbai	Tahlil usuli	Ma’lumot manbai	Maqsad / Maqsadga erishish
Xususiy investitsiyalar	Adabiyotlar tahlili, statistik tahlil	Investitsiya agentliklari, biznes hisobotlari	Innovatsion loyihalar va ishlab chiqarishni kengaytirish ta’sirini aniqlash
Bank krediti	Solishtirma va analitik metod	Markaziy bank ma’lumotlari, kredit yozuvlari	Kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash va kapital oqimlarini boshqarish
Xalqaro moliya institutlari	Adabiyotlar tahlili, solishtirma metod	Jahon banki, Xalqaro Valyuta Fondi hisobotlari	Global integratsiya va iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini o‘rganish
Moliya bozorlari	Analitik va diagrammatik tahlil	Fond birjasi ma’lumotlari, bozor indekslari	Bozor asosidagi moliyalashtirish va investitsiya imkoniyatlarini baholash

Ushbu jadval tadqiqotda ishlatilgan moliyalashtirish manbalarini, ularni o‘rganish metodlarini va ma’lumot manbalarini ko‘rsatadi. Har bir moliyalashtirish manbai o‘zining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini tahlil qilish uchun alohida usullar bilan o‘rganilgan. Masalan, davlat byudjeti statistika va solishtirma metod yordamida iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy dasturlar samaradorligi nuqtai nazaridan tahlil qilingan. Xususiy investitsiyalar va bank krediti esa ishlab chiqarish quvvatini oshirish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va kapital oqimlarini samarali boshqarish uchun o‘rganilgan. Xalqaro moliya institutlari va moliya bozorlari iqtisodiy integratsiya va moliyaviy resurslarni global miqyosda boshqarishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. Jadvalda keltirilgan metodlar tadqiqotning ilmiy asoslangan va tizimli bo‘lishini ta’minlaydi hamda har bir moliyalashtirish manbai samaradorligini solishtirish imkonini beradi.

Tadqiqot muhokamasi. Iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalari tadqiqot natijalariga ko‘ra iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, har bir moliyalashtirish manbai o‘zining afzalliklari va cheklovlariga ega bo‘lib, turli iqtisodiy jarayonlarga turlicha ta’sir ko‘rsatadi. Davlat byudjeti iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, ijtimoiy dasturlarni

moliyalashtirish va makroiqtisodiy siyosatni amalga oshirishda muhim manba hisoblanadi. Tadqiqot ko‘rsatdiki, davlat byudjeti orqali moliyalashtirilgan loyihalar ishlab chiqarish quvvatini oshirish, ish o‘rinlarini yaratish va infratuzilmani rivojlantirishga katta hissa qo‘shadi. Shu bilan birga, byudjet moliyalashtirish jarayonida resurslarning samarali taqsimlanishi va moliyaviy nazoratning kuchli bo‘lishi talab etiladi.

Xususiy investitsiyalar esa innovatsion loyihalarni amalga oshirish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va yangi ish o‘rinlarini yaratishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, xususiy investitsiyalar iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi, innovatsiyalarni rag‘batlantiradi va davlat byudjetiga bo‘lgan yukni kamaytiradi. Shu bilan birga, xususiy investitsiyalarni jalb qilishda xavf va risklarni boshqarish, shaffoflikni ta’minlash va moliyaviy barqarorlikni kuzatish muhim hisoblanadi.Bank kreditlari kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash, ishlab chiqarishni kengaytirish va kapital oqimlarini boshqarishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot ko‘rsatdiki, samarali kredit siyosati orqali iqtisodiyotda likvidlikni ta’minlash, tadbirkorlikni rag‘batlantirish va ish o‘rinlarini yaratish mumkin. Shu bilan birga, bank kreditlari bilan moliyalashtirishda foiz stavkalari, kredit shartlari va risklarni baholash tizimi muhim rol o‘ynaydi.

Xalqaro moliya institutlari va moliya bozorlari iqtisodiyotni global integratsiyalash va moliyaviy resurslarni samarali boshqarishda muhim manba hisoblanadi. Jahon banki, Xalqaro Valyuta Fondi va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan taqdim etilgan moliyaviy resurslar rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyoti uchun qo‘llab-quvvatlash manbai bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, moliya bozorlari orqali amalga oshiriladigan investitsiyalar korporativ qarorlar va kapital strukturasini optimallashtirishga yordam beradi.Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, moliya manbalarini oqilona kombinatsiya qilish iqtisodiy rivojlanish va barqaror o‘sish uchun muhimdir. Davlat byudjeti va xususiy investitsiyalar, bank krediti va xalqaro moliyaviy resurslarni strategik tarzda birlashtirish orqali iqtisodiy jarayonlar barqarorligi oshadi, innovatsion loyihalar amalga oshiriladi va moliyaviy xavfsizlik ta’minlanadi.Shuningdek, tadqiqot moliyalashtirish jarayonida strategik boshqaruv va raqamli monitoring tizimlarining ahamiyatini ham ta’kidlaydi. Zamonaviy texnologiyalar – masalan, moliyaviy ma’lumotlarni tahlil qilish dasturlari, big data va analitik platformalar – moliyaviy manbalarni samarali boshqarish, risklarni oldindan aniqlash va resurslarni optimal taqsimlash imkonini beradi. Umuman olganda, tadqiqot muhokamasi shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalarini samarali boshqarish iqtisodiy barqarorlik, ish o‘rinlarini yaratish, innovatsion

rivojlanish va milliy iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Xulosa Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyotni moliyalashtirish manbalari milliy iqtisodiyotning barqaror o‘sishi va rivojlanishi uchun hal qiluvchi omil hisoblanadi. Har bir moliyalashtirish manbai – davlat byudjeti, xususiy investitsiyalar, bank krediti, xalqaro moliya institutlari va moliya bozorlari – iqtisodiy jarayonlarga turlicha ta’sir ko‘rsatadi va o‘zining afzallik hamda cheklovlariga ega. Davlat byudjeti makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish va infratuzilmani rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Xususiy investitsiyalar va bank kreditlari esa ishlab chiqarish quvvatini oshirish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va ish o‘rinlarini yaratishda samarali vosita hisoblanadi. Xalqaro moliya institutlari va moliya bozorlari esa iqtisodiyotni global miqyosda integratsiyalash va kapital oqimlarini samarali boshqarishga yordam beradi. Shuningdek, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, moliyalashtirish manbalarini strategik tarzda birlashtirish va raqamli monitoring tizimlarini qo‘llash iqtisodiy barqarorlikni oshiradi, moliyaviy risklarni kamaytiradi va innovatsion rivojlanishni rag‘batlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati.

1. Keynes, J. M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan.
2. Stiglitz, J. E. (2002). Globalization and Its Discontents. New York: W. W. Norton & Company.
3. Mishkin, F. S. (2015). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets (10th ed.). Boston: Pearson.
4. World Bank. (2022). World Development Indicators. Washington, DC: World Bank Publications.
5. International Monetary Fund. (2021). Global Financial Stability Report. Washington, DC: IMF.
6. Saunders, A., & Cornett, M. M. (2018). Financial Institutions Management: A Risk Management Approach (9th ed.). New York: McGraw-Hill.
7. Fabozzi, F. J., Modigliani, F., & Jones, F. J. (2019). Foundations of Financial Markets and Institutions (5th ed.). Boston: Pearson.
8. Investopedia. (2023). Sources of Business Financing. Retrieved from https://www.investopedia.com
9. Moliya vazirligi. (2022). Milliy byudjet hisobotlari va statistik ma’lumotlar. Toshkent: Moliya vazirligi.
10. Jahon banki. (2022). Financing for Development: Annual Report. Washington, DC: World Bank.